

บทนำรวม

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศซบเซาต่อเนื่องอย่างเช่นทุกวันนี้ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวดูเหมือนจะเป็นความหวังเดียวที่จะช่วยพยุงและเป็นทางรอดได้ เพราะ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถดึงเงินตราให้เข้ามาหมุนเวียนช่วยเยียวยาภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศให้กระเตื้องขึ้นได้ ไม่ว่าจะเม็ดเงินเหล่านั้นจะมาจากการท่องเที่ยวของคนไทย ภายในประเทศเอง หรือมาจากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาจับจ่ายใช้สอยในประเทศไทยก็ตาม ดังนั้นวิถีทางใดที่จะสามารถกระตุ้นอัตราการเติบโตของการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นได้ล้วนถูกนำมาใช้เพื่อปลุกกระแสและเร่งเร้าไม่ให้เกิดความเจ็บหน่วงซึ่งมีผลกระทบต่อธุรกิจที่เกี่ยวข้องกันหลายประเภท จากสถิติที่ผ่านมาพบว่าการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ ในปี พ.ศ.2531 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยว 78,859 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 190,765 ล้านบาทในปี พ.ศ.2538 (มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด, 2540: (1-19)) ใน พ.ศ. 2548 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็น 367,380 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550: ระบบออนไลน์) รายได้จากการท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ รายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเหล่านี้ช่วยให้เสถียรภาพดุลการชำระเงินของประเทศให้ดีขึ้น นอกเหนือจากเงินตราต่างประเทศที่ได้จากการท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวยังทำให้เกิดรายได้ต่อชุมชนและท้องถิ่น เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องใช้แรงงานจำนวนมาก จึงทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งจ้างงานรายใหญ่ของประเทศด้วย อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงเป็นอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลเหนือ อุตสาหกรรมใดๆ ตลอดช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 – 2529) ทั้งนี้เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถนำเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศถึง 3.7 หมื่นล้านบาท เมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนที่ 5 ในปี พ.ศ. 2529 ซึ่งสูงกว่ารายได้จากการส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอข้าว และมันสำปะหลัง สินค้าเกษตรที่เคยเป็นตัวนำรายได้เข้าประเทศมาเป็นอันดับหนึ่ง โดยเฉพาะข้าวต้องเผชิญกับการแข่งขันในตลาดโลกอย่างรุนแรง ด้วยเหตุนี้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนที่ 6 เป็นต้นมา จึงได้มุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมการสนับสนุนการหารายได้เข้าประเทศจากการท่องเที่ยวมากกว่าส่งสินค้าทางการเกษตร

การท่องเที่ยวเป็นกิจการที่ประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท มีทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่อง ทั้งทางตรง เช่น ธุรกิจด้านการขนส่ง ที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยว อาหาร และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น การผลิตสินค้าต่าง ๆ ตลอดจนถึงศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญต่อ

การท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวมีบทบาทต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ กล่าวคือ การท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้เงินตราต่างประเทศ ลดปัญหาการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงาน ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่น ตลอดจนก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 37-38) นอกจากนี้ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ รายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวของไทยสามารถสร้างรายได้สูงถึงร้อยละ 14 ของรายได้จากการส่งออกทั้งหมด และคิดเป็นร้อยละ 49 ของรายได้จากภาคบริการ รายได้ของการท่องเที่ยวของไทยเพิ่มขึ้นจาก 78,859 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2531 เป็น 190,765 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2538 เป็นการเพิ่มเกือบเท่าตัวภายใน 7 ปี อย่างไรก็ตาม ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่อวันแทบจะไม่เพิ่มขึ้นเลย ค่าใช้จ่ายที่คิดค่าเงินคงที่มีแนวโน้มลดลง กล่าวคือถ้าปรับค่าเงินในอดีตทุก ๆ ปี ให้เท่ากับค่าของปี พ.ศ. 2537 ปรากฏว่า ค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2513 เท่ากับ 3,197.2 บาทต่อวัน เพิ่มสูงสุดในปี พ.ศ. 2535 เป็น 3,688 บาทต่อวันและลดลงเล็กน้อยเป็น 3,660 บาทต่อวันในปี พ.ศ. 2538 (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ, 2540: (1-19)) ในส่วนของมูลค่าเพิ่มของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวพบว่า ในปี พ.ศ. 2545 อุตสาหกรรมโรงแรมในประเทศไทย มีโรงแรมและที่พักกว่า 3,700 แห่ง มีจำนวนห้องพักรวมกันไม่น้อยกว่า 230,000 ห้อง มีการจ้างงานโดยตรงกว่า 154,000 คน และจากการศึกษาในปี พ.ศ. 2545 พบว่าอุตสาหกรรมโรงแรมของไทยสามารถสร้างรายได้ปีละไม่ต่ำกว่า 170,000 ล้านบาท สร้างมูลค่าเพิ่มประมาณ 89,000 ล้านบาท โดยแรงงานหนึ่งคนสร้างมูลค่าเพิ่มได้ 579,457 บาท และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มต่อห้องได้ 373,575 บาท เสียภาษีทางอ้อมทั้งสิ้น 10,113 บาท ซึ่งประมาณครึ่งหนึ่งของมูลค่าเพิ่มเป็นค่าจ้าง (44,599 ล้านบาท) คิดเป็นมูลค่าเพิ่มที่เก็บไว้ในประเทศร้อยละ 97 ของมูลค่าเพิ่มทั้งหมด เป็นมูลค่าเพิ่มที่ตกอยู่กับชาวต่างชาติจำนวน 2,356 ล้านบาท (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ, 2546: 5-6)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ (จารุวรรณ แดงบุปผา, 2537: 21) โดยพื้นฐานเชื่อว่า การท่องเที่ยวสามารถแก้ไขปัญหาคความยากจน (Pro Poor) ถึงแม้การท่องเที่ยวจะมีความสำคัญ หรือข้อดีที่เป็นประโยชน์อย่างมหาศาลแก่ประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองแม้การท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้เป็นจำนวนมากแก่ประเทศ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ยังไม่มีการจัดระบบโครงสร้างและเส้นทาง การท่องเที่ยวที่ชัดเจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ผลการศึกษาในระยะที่ผ่านมา (บุสดี อากมานนท์และคณะ 2535, ปรรธนา ยศสุข และ เฉลิมชัย ปัญญาดี 2540, วราภรณ์ ดวงแสง 2551) ยังสะท้อนให้เห็นว่าการพิจารณาผลและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวไม่ได้พิจารณาครอบคลุมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมด้าน

สังคม วัฒนธรรม ในความเป็นจริงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นต้นทุนในการดำเนินการ และดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และเจริญก้าวหน้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงรายได้เป็นหลักได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพ สังคม และวัฒนธรรมตามมาทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติมีความเสื่อมโทรมลงไปตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีการแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพสูงมาใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีความเสื่อมโทรมขยายวงกว้างออกไป ซึ่งปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวดังกล่าวสามารถสรุปเป็นประเด็นที่คณะผู้วิจัยนำมาเชื่อมโยงไปสู่การจัดทำชุดโครงการวิจัยดังนี้

1. พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวแบบไม่มีแบบแผน และรูปแบบที่ชัดเจน จึงทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยขาดการวางแผน ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมในพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวหนาแน่น เกิดการกระจุกตัวของผลประโยชน์ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการขาดการวางแผนโครงการท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงต่อกัน โดยปัจจุบันรูปแบบการท่องเที่ยวมีลักษณะที่หลากหลาย ซึ่งแปรผันไปตามความต้องการและจุดประสงค์ของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ เช่น การท่องเที่ยวในลักษณะพักผ่อนและหย่อนใจ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การท่องเที่ยวในรูปแบบประชุมสัมมนา การกีฬา และการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิต เกษตรและธรรมชาติ ความแตกต่างหลากหลายในความต้องการของนักท่องเที่ยวดังกล่าวอาจจะแปรผันไปทั้งระดับกลุ่มชาติพันธุ์ของนักท่องเที่ยว กลุ่มอาชีพ กลุ่มอายุ ฤดูกาลท่องเที่ยว และแม้กระทั่งในตัวนักท่องเที่ยวคนหนึ่งก็มีความต้องการที่หลากหลายในแต่ละครั้ง (Trip) ของการเดินทางท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติ (nature) ของนักท่องเที่ยวดังกล่าวจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (network of destinations) แบบเป็น Loop เพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวให้มีลักษณะหลากหลายสามารถตอบสนองความสนใจหรือความชอบ (preferential) ของนักท่องเที่ยว รวมถึงระยะเวลาที่นักท่องเที่ยววางแผนพำนักอยู่ ซึ่งการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาโครงการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ก่อให้เกิดการพัฒนาเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ (Looping system) ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน บนพื้นฐานความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

นอกจากนั้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนทาง และไม่มีความชัดเจน ทั้งในด้านของทิศทางการพัฒนาที่เชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ลำดับความสำคัญก่อนหลังในการจัดงบประมาณเพื่อการพัฒนาโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนั้นในด้านของการออกแบบสถาปัตยกรรม (Conceptual design) ยังไม่มีการดำเนินการ อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่กลับกลายเป็นลดคุณค่าของแหล่ง ท่องเที่ยวทั้งในด้านภูมิสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมชุมชน การวิจัยและจัดทำแผนแม่บทโครงข่าย การท่องเที่ยว กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน เป็นความต้องการของพื้นที่เพราะคณะผู้เสนอแผนงาน ได้ลงพื้นที่พูดคุย และพัฒนาโครงสร้างอย่างเป็นระบบ ซึ่งแผนแม่บทดังกล่าวจะช่วยชี้แนะหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล และ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดได้ดำเนินการจัดสรรงบประมาณไปพัฒนา ทั้งในส่วนของโครงสร้าง พื้นฐาน การจัดเตรียมชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลใน ชุมชน เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบต่อไป

อย่างไรก็ตามในระยะที่ผ่านมาองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ได้ให้มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยผู้อำนวยการแผนงานทำการศึกษาและ พัฒนาแผนแม่บทโครงข่ายการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ โดยเชื่อมโยงโครงการไนท์ซาฟารีกับ แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ แต่เป็นการศึกษาและพัฒนาเฉพาะแผนแม่บทโครงข่ายการ ท่องเที่ยวไม่มีการพัฒนาชุมชนควบคู่ไปกับโครงข่าย จึงค่อนข้างมีข้อจำกัด ไม่สามารถเชื่อมโยงไป ยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในภูมิภาคได้ และชุมชนยังไม่มีความพร้อมในการรองรับการเกิดขึ้นของ โครงข่ายการท่องเที่ยว หากจะทำให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวจำเป็นต้องเชื่อมโยงทั้ง กลุ่มจังหวัดในภาคเหนือตอนบน และพัฒนาชุมชนในโครงข่ายการท่องเที่ยวควบคู่กันไปเพื่อให้ เกิดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในโครงข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิด การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ครบวงจรและเกิดความยั่งยืน

2. ปัญหาการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งสาเหตุสำคัญเกิดจาก ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวและสาเหตุที่ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเนื่องจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจ ต่อรองในขณะเดียวกันชุมชนก็ไม่มี ความเข้มแข็งที่จะกำหนดแนวทางหรือกำหนดเงื่อนไขให้ สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งในด้านของการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว การจัดระบบ การท่องเที่ยว การจัดการด้านการตลาด การให้บริการนำเที่ยว และการจัดบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น บริการอาหาร เครื่องดื่ม ที่พัก และการขาดของทีระลิก และเมื่อพิจารณาในเชิงแนวคิด

ทฤษฎีแล้ว การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งเป็นทรัพยากรของชุมชน น่าจะเป็นสิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการ จึงจะก่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุดในการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น

ภายใต้แผนการวิจัยนี้ได้กำหนดโครงการย่อยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ในพื้นที่โครงการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (โครงการย่อยที่ 2) ซึ่งการดำเนินโครงการจะใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ผลการดำเนินโครงการย่อยนี้จะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว และก่อให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็จะเห็นคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว และร่วมกันอนุรักษ์ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

อย่างไรก็ตามจากที่กล่าวมาข้างต้นยังสะท้อนให้เห็นว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรศิลปวัฒนธรรม และแรงงานการบริการในประเทศเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรม ด้วยข้อจำกัดในการแสวงหาทรัพยากรหรือแหล่งท่องเที่ยวใหม่ จึงมีความจำเป็นต้องเร่งพัฒนาคนหรือแรงงานในชุมชนท้องถิ่นให้มีขีดความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเฉพาะหากสมาชิกหรือประชาชนใน ชุมชนท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนย่อมจะสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนของตนได้อย่างดี ทักษะแรงงานสำคัญจะครอบคลุมถึงทักษะด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว ทักษะการใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษพื้นฐานสำหรับการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และทักษะการวิเคราะห์และจัดทำแผนธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น การจำหน่ายของที่ระลึก การจัดทำแผนผลิตภัณฑ์ชุมชน การให้บริการห้องพักในลักษณะ Home stay เป็นต้น ผลการดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนาทักษะแรงงานด้านการจัดการท่องเที่ยว จะช่วยหนุนเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่โครงการให้เกิดความเข้มแข็งและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ยกเว้นมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละพื้นที่ย่อมมีวิถีชีวิต ระบบวิถีคิด และ สังคม วัฒนธรรม ที่หลากหลาย ดังนั้นการพัฒนาทักษะแรงงานด้านการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องพัฒนาทักษะแรงงานด้านการท่องเที่ยวแก่สมาชิกในชุมชนนั้น ๆ โดยตรง จึงจะเกิดประสิทธิผลในการจัดการมากที่สุด

ผลการดำเนินโครงการตามแผนงานวิจัยจะทำให้ได้แผนแบบบทการพัฒนาโครงการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนเพื่อนำทิศทางการพัฒนาให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน ในขณะเดียวกันการดำเนินโครงการพัฒนาความเข้มแข็งในการจัดการ

ท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนจะทำให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นชุมชนตัวอย่าง(best practice)ในการพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนอื่นที่มีศักยภาพในโครงการท่องเที่ยวที่พัฒนา ซึ่งจะ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทบทวนกระบวนการทัศน์และกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา อันจะนำไปสู่การสรุปบทเรียนการพัฒนาและเสนอแนวทางในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องตามแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

- 1) เพื่อวิจัยและจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาโครงการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน
- 2) เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ในพื้นที่โครงการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

3. รายละเอียดระหว่างความเชื่อมโยงของโครงการวิจัยย่อย

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาโครงการและเส้นทางการท่องเที่ยวที่จะส่งผลให้การบริการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีมาตรฐานสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนช่วยป้องกันและลดปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถดูแลรักษา และแก้ปัญหาในพื้นที่ได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม การกำหนดโครงการและเส้นทางการท่องเที่ยวนั้นจำเป็นต้องเลือกเส้นทางหรือโครงการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนาและเส้นทางการท่องเที่ยวนั้นต้องสะท้อนถึงอัตลักษณ์พื้นที่การท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ในกรณีโครงการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนนั้นต้องสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการและการดำรงอยู่ของชุมชนที่อยู่ในเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยว โดยครอบคลุมตั้งแต่ด้านศิลปหัตถกรรม สถาปัตยกรรม ระบบความคิด ความเชื่อ ประเพณีและวิถีชีวิต และสภาพปัจจุบันซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน ชุมชนบางชุมชนยังคงรักษาวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมไว้ได้อย่างมั่นคง ระบบการเกษตรจึงมีลักษณะเป็นวนเกษตร และบางชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวิถีการผลิตไปในเชิงของการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นหลัก ดังนั้นการเกษตรจึงมีลักษณะของการเกษตรพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งวิถีการผลิตด้านการเกษตรทั้งสองลักษณะดังกล่าวล้วนสามารถพัฒนา

เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและจุดประสงค์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

ในขั้นแรกของการศึกษาจึงมุ่งศึกษาข้อมูลพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประเมินคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว จึงมุ่งเน้นศึกษาครอบคลุมในประเด็นดังกล่าวข้างต้น พร้อมทั้งนำแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นมาเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายโดยอาศัยเส้นทางคมนาคมที่ส่วนราชการได้พัฒนาขึ้น และอาศัยเส้นทางดั้งเดิมที่ชุมชนใช้ติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชุมชนกับชุมชน และชุมชนกับพื้นที่การเกษตรของชุมชน โดยการเชื่อมโยงโครงข่ายด้วยถนนสายหลักจะเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาในการท่องเที่ยวและพำนักในภูมิภาคนี้ไม่นาน ในขณะที่โครงข่ายการท่องเที่ยวที่เชื่อมด้วยเส้นทางดั้งเดิมนั้นเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาและต้องการสัมผัสเรียนรู้วิถีชีวิตและการเกษตรของชุมชน ลักษณะโครงข่ายดังกล่าวจึงมีลักษณะโครงข่ายซ้อนโครงข่าย

ในขั้นที่สอง เป็นการดำเนินงานเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งการดำเนินการในขั้นนี้อาศัยข้อมูลจากการศึกษาบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนผลการประเมินคุณค่าของโครงข่ายการท่องเที่ยวรวมทั้งผลการศึกษายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน การศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง อาทิ การวิเคราะห์เครือข่ายชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร จึงกำหนดแนวคิดพื้นฐานในการจัดทำแผนแม่บทโครงการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนดังนี้

1. แผนแม่บทการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ต้องมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของประเทศ กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนและจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะในประเด็นยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นพลังดึงดูดใหม่จากทรัพยากรการท่องเที่ยว การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนา โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างความโดดเด่นและเชื่อมโยงการดำรงความเป็นทรัพยากรธรรมชาติ โดยฟื้นฟูและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2. การจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน การให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและบริหารจัดการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน และการท่องเที่ยวจะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้น และส่งเสริมการ

ฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนให้ยั่งยืนและเพิ่มมูลค่า (Value creation) ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

3. เพื่อให้การขร่างแผนโครงข่ายการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน มีความเหมาะสมและชัดเจน ได้อาศัยแบบจำลองเชิงธุรกิจ (Business Model) การสร้างมูลค่า (Value chain) มาเป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์แผนงานและโครงการหลัก ๆ รวม 3 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Production development) โดยเน้นด้านสาธารณสุขปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกในโครงข่ายการท่องเที่ยว รวมถึงสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วยการพัฒนาและยกระดับคุณค่าของคน และชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวในชุมชนการพัฒนาระบบบริหารจัดการร่วมระหว่างชุมชน และภาคเอกชน และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการตลาด (Marketing development) ซึ่งสำคัญมาก โดยเฉพาะการพัฒนาระบบการสื่อสารการตลาดแบบองค์รวม การพัฒนาระบบฐานข้อมูลการตลาด และการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการตลาดกับองค์กรธุรกิจเอกชนทั้งในและต่างประเทศ

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อยกระดับมาตรฐานและสร้างคุณค่าโครงข่ายการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนทุกยุทธศาสตร์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทุกรีก็ตามเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลงแผนแม่บทสู่การปฏิบัติจึงให้นำเสนอแยกส่วนไว้

การแปลงแผนแม่บทสู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจำเป็นต้องใช้ กระบวนการที่สำคัญ 3 กระบวนการ คือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการดำเนินงานอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบโดยตรงในเชิงนโยบายและการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่ต้องใช้งบประมาณ ตลอดจนการบริหารงานที่ซับซ้อนเกินกว่าความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น ทุกรีก็ตามโครงการต่อเนื่องที่เป็นโครงการด้านสังคม โครงการพัฒนาการบริหารจัดการในพื้นที่ ตลอดจนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ต้องให้ความสำคัญกับชุมชนซึ่งในทางปฏิบัติการแม้ว่าจะแยกผู้รับผิดชอบโดยตรงแต่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล การประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจร่วมกันในภารกิจรวมทั้งหมด (Shared vision) กระบวนการสำคัญอีกกระบวนการหนึ่งคือกระบวนการบริหารเชิงบูรณาการ โดยต้องมีหน่วยงานกลางในการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อให้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อย่างมีทิศทางบนความหลากหลาย โดยอาศัยกระบวนการสื่อสารการตลาดแบบองค์รวมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในทุกระยะของการดำเนินงาน จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากระบวนการบริหารจัดการเชิงบูรณาการจะเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยว

กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้อันร่วมกันและกระบวนการสื่อสาร การตลาดแบบองค์รวม เพื่อได้แผนแม่บทโครงการท่องเที่ยวแล้วจะดำเนินการส่งมอบแผน แม่บทการพัฒนาโครงการให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของแต่ละจังหวัด เพื่อดำเนินการ พัฒนาในส่วนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันคณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า ความเข้มแข็งชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และทรัพยากรบุคคลในโครงการเป็นปัจจัยหลักที่นำสู่ ความสำเร็จ (Key Success factor) ดังนั้นจึงได้นำเอาปัจจัยเงื่อนไขดังกล่าวมาจัดการแผนงานย่อย (แผนงานที่ 2 และ 3) โดยเชื่อว่าชุมชนมีความสามารถและการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในการพัฒนาชุมชน โดยการพัฒนาร่วมกันในการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (sustainable tourism development) เป็นการพัฒนาชุมชนโดยใช้การมีส่วนร่วมผสมผสานกับการ ท่องเที่ยวที่ยั่งยืนซึ่งมีองค์ประกอบเชิงหลักการสำคัญ 3 ประการคือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการกระจายรายได้ จากหลักการการท่องเที่ยว ดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นต้องเข้าไปมี ส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ต้องเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งใน การต่อรองและจัดระบบการท่องเที่ยวในชุมชน รวมทั้งมีศักยภาพในการพัฒนาทั้งในด้านการ จัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การสร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมได้รับ ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งจากการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนและศักยภาพชุมชน และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่าการ ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวและมีส่วนได้รับประโยชน์ โดยเฉพาะรายได้จากการท่องเที่ยวนั้นจำเป็นต้องส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนรวมกลุ่ม กันดำเนินกิจกรรมโดยผ่านรูปแบบของการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของแนวคิดเรื่องสิทธิชุมชน กลุ่ม ที่มีศักยภาพหรือมีความเข้มแข็งจำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มตั้งแต่การเห็น พ้องต้องกันในระบบคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการร่วมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรม การกำหนด แนวทางในการดำเนินกิจกรรม การวางระเบียบหรือข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ เริ่มกิจกรรมจนถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการ ท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าวจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ช่วยแก้ปัญหาผลกระทบของการ ท่องเที่ยวทั้งในด้านสภาพแวดล้อมสังคมวัฒนธรรมและการกระจายรายได้ จากการศึกษาวิจัยสภาพ ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยว การสังเคราะห์ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ผู้วิจัยได้กำหนดข้อเสนอ (propositions) ในการวิจัย ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญ (necessary condition) และพอเพียง (sufficiency condition) ต่อการจัดการท่องเที่ยวใน ชุมชนให้ เป็นไปตามหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนขึ้นอยู่กับศักยภาพ หรือความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการต่อรองและจัดระบบการท่องเที่ยวในชุมชน

3. นอกจากองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งแล้ว ครัวเรือนหรือสมาชิกใน ครัวเรือนที่มีความต้องการในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องมีศักยภาพในการจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ศักยภาพในการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และมี ศักยภาพในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชนจึงจะสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวใน ชุมชน ศักยภาพในการสร้างความพึงพอใจ แก่นักท่องเที่ยว และศักยภาพในการกระจายรายได้จาก การท่องเที่ยวในชุมชนเป็นสิ่งที่เสริมสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาได้ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หากได้รับการจัดสภาพการณ์ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ร่วมกัน ในชุมชน ประกอบด้วย การประชุมเสวนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางใน การแก้ปัญหาาร่วมกัน (focus group discussion) การฝึกอบรม (training) การฝึกปฏิบัติงาน (on the job training) และการสาธิต (demonstration) ทั้งนี้คนทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้หากได้รับการ ยอมรับและมีโอกาสในการฝึกฝนเรียนรู้

ในด้านของการพัฒนาทักษะแรงงานนั้น ผลการทบทวนแนวคิดทฤษฎีสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว เกิดจากปัจจัยสำคัญหลายประการ ซึ่ง ปัญหาการขาดทักษะในด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีความสำคัญ เมื่อ สมาชิกในชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวย่อมส่งผลให้ไม่มีส่วนร่วมใน กิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ นอกจากนั้นจากการศึกษาในระยะที่ผ่านมายังสะท้อนให้เห็นว่าปัญหา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดจากปัจจัยสำคัญหลายประการ เมื่อ สมาชิกในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวย่อมส่งผลให้ชุมชนไม่มีส่วนร่วมใน กิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นประชาชนในชุมชนท้องถิ่นจึงไม่มีโอกาสได้รับรายได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวคณะผู้จัดทำโครงการพิจารณาเห็นว่าการพัฒนาทักษะแรงงานด้านการ ท่องเที่ยวจำเป็นต้องมุ่งเน้นพัฒนาทักษะแรงงานแก่สมาชิกในชุมชนเป็นหลัก เพราะสามารถเข้าใจความเป็นไปของชุมชนได้ดีจึงมีต้นทุนทางสังคมที่จะส่งผลให้นำทักษะที่ได้รับการฝึกฝนไปใช้ ในการวางแผนและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้สมาชิกในชุมชน

เกิดรายได้เห็นคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนการวิจัยครั้งนี้อาศัยแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory) และการประยุกต์ใช้ระบบการพัฒนาและประเมินผลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามระบบการฝึกอบรมของ Tracey (1982) Patrick (1992) และ Nadler and Nadler (1994)

ในด้านของการประเมินผล และผลกระทบ โดยภาพรวมนั้นเป็นการประเมินผล และผลกระทบของการพัฒนาโครงการการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้น พร้อมทั้งประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยรวม ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการพัฒนาโครงการ อีกส่วนอาจเกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะเดียวกับพื้นที่อื่น ดังนั้นผลการประเมินจึงช่วยตอบโจทย์ในเรื่องประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของโครงการการท่องเที่ยว และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนและชุมชนในพื้นที่โครงการ

แม้ว่าการท่องเที่ยวจะทำให้เกิดผลประโยชน์มหาศาล แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อโต้แย้งจากทฤษฎีระบบเปิด (open system theory) ต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ที่กล่าวว่า เป็นระบบเปิด พึ่งพิง ขอมรับ และตอบสนองต่อวัตถุดิบจากภายนอกเข้าสู่ระบบ ผ่านกระบวนการถ่ายทอดและส่งผลผลิตไปสู่สิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับสังคม เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน จึงส่งผลให้บริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไป คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการลดคุณค่าของวัฒนธรรมและศิลปหัตถกรรม บางแห่งได้นำเอาพิธีกรรมมาเป็นสินค้าขายแก่นักท่องเที่ยว จนบางครั้งทำให้พิธีกรรมลดคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์ กลับกลายเป็นความรื่นเริงไป นอกจากนี้ยังเกิดผลกระทบต่อสังคมในด้านการย้ายถิ่นที่ทำให้รูปแบบและความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลง การท่องเที่ยวยังได้เพิ่มอุปสงค์ (demand) ในพื้นที่ ส่งผลให้ค่าครองชีพในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น การท่องเที่ยวยังทำให้ค่านิยมเปลี่ยนแปลงไปมีการบริโภคอาหารนอกบ้านหรือซื้ออาหารสำเร็จรูป ด้านภาษาชุมชนใช้ภาษาที่เป็นภาษากลางมากขึ้น ภาษาท้องถิ่นถูกมองข้าม มีการเลียนแบบสิ่งต่างๆ จากนักท่องเที่ยว เกิดการละทิ้งจากการแต่งตัวที่เป็นแบบฉบับของตนเองเป็นการแต่งตัวตามสมัยนิยมแทน เพราะรู้ว่าเสื้อผ้าของตนสามารถขายแก่นักท่องเที่ยวแล้วนำเงินมาใช้จ่ายเสื้อผ้าสมัยนิยมตามที่ตนชอบได้

นอกจากนั้นยังส่งผลให้วิถีการผลิตเปลี่ยนแปลงไป การผลิตมุ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ส่งผลให้สตรีทำงานนอกบ้านมากขึ้น จากการวิจัยยังพบว่าสตรีใช้เวลาทำงานบ้านน้อยเพราะต้องใช้เวลาไปในเชิงเศรษฐกิจมาก เวลาในการทำงานบ้านจึงลดลง การพักผ่อนก็เช่นเดียวกัน สตรีที่มีสถานภาพระดับดีจะไม่ต้องทำงานบ้านมากเกินไปและจะมีเวลาพักผ่อนมาก โอกาสการใช้เวลาทำงานเชิงเศรษฐกิจจะสูงไปด้วย จากทฤษฎีว่าด้วยการจัดสรรเวลา (A Theory of the allocation of time) ของเบคเกอร์ (Becker, 1965: 493-517) อธิบายว่า พฤติกรรม

การบริโภคสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นเองในครัวเรือน เป็นผลให้สินค้าและบริการต่างๆ เหล่านี้มีได้ซื้อขายกันจริงๆ ในตลาดจึงไม่มีราคาตลาดกำกับไว้ แต่การที่ครัวเรือนผลิตสินค้าและบริการนั้นโดยใช้ปัจจัยการผลิตบางอย่างก็เท่ากับว่าครัวเรือนต้องเสียค่าใช้จ่ายในการผลิตสินค้านั้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจ อย่างน้อยที่สุดก็คือต้นทุนในรูปของค่าเสียโอกาสที่จะมีได้นำเอาปัจจัยการผลิตนั้นไปผลิตสินค้าอย่างอื่นหรือทำกิจกรรมอย่างอื่นในครัวเรือนได้ (อัจฉรา นวจินดา และคณะ, 2427: 471-497) ในการท่องเที่ยวก็เช่นกัน เมื่อสตรีใช้เวลาในการทำงานนอกบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวมากขึ้นส่งผลให้เวลาในการทำงานในครัวเรือนลดน้อยลง เวลาที่สตรีใช้ในการทำงานนอกบ้านเพื่อตอบสนองกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้ถือเป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสในการทำกิจกรรมอย่างอื่นในครัวเรือน

เมื่อการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าสู่บริเวณท่องเที่ยวชวย่อมมากขึ้น ผลที่ตามมาคือตามแหล่งท่องเที่ยว มักจะประสบปัญหาค่าครองชีพสูง ราคาสินค้าอุปโภคและบริโภคมีราคาแพง ส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบอาชีพในสาขาอื่นๆ ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้น จึงทำให้รายได้ของครัวเรือนที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน นอกจากนั้นยังพบว่าผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวแท้จริงแล้วกระจายไปสู่คนจนน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากพิจารณาการกระจายรายได้ของการท่องเที่ยวที่อยู่ภายในครัวเรือนที่มีระดับรายได้ต่ำๆ กัน พบว่าครัวเรือนที่อยู่นอกภาคเกษตรกรรมจะได้รับผลประโยชน์จากการขยายตัวของการท่องเที่ยวมากกว่าครัวเรือนที่อยู่นอกภาคเกษตรกรรม และหากพิจารณาการกระจายรายได้ในภาคครัวเรือนที่อยู่ในภาคส่วนการผลิตเดียวกันก็พบว่า ครัวเรือนที่มีระดับรายได้สูงจะได้รับผลประโยชน์มากกว่าครัวเรือนที่มีระดับรายได้ต่ำ จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินของครัวเรือน มีความต้องการใช้ที่ดินเพิ่มสูงขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินของครัวเรือน ครัวเรือนสูญเสียที่ดิน เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ โดยเฉพาะจากภาคการเกษตรเข้าสู่ธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากขึ้น เกิดผลกระทบต่อสังคมในด้านการย้ายถิ่นที่ทำให้รูปแบบและความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนไป ผู้หญิงที่แต่เดิมทำงานในบ้านดูแลลูก ต้องออกไปทำงานนอกบ้านส่งผลให้การใช้เวลาเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะการบริโภคเปลี่ยนแปลงไป โดยเปลี่ยนจากการทำอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นการบริโภคอาหารนอกบ้านหรือซื้ออาหารสำเร็จรูป นอกจากนั้นแล้ว คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการลดคุณค่าของวัฒนธรรมและศิลปหัตถกรรม บางแห่งได้นำเอาพิธีกรรมมาเป็นสินค้าขายแก่นักท่องเที่ยว จนบางครั้งทำให้พิธีกรรมลดคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์ กลายเป็นความรื่นเริงไป ในด้านงานศิลปหัตถกรรม เมื่อมีความต้องการในปริมาณมาก การเร่งผลิตให้ทันขายจึงส่งผลให้คุณภาพด้านความประณีตลดลง ทำให้เกิดลักษณะวัฒนธรรมข้อมเมวขาย

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบแต่การท่องเที่ยวได้ให้คุณประโยชน์ต่อประเทศเช่นกัน ดังนั้นจึงได้มีผู้ให้แนวทางเลือกในการท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วย แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) แนวคิดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (carrying capacity) แนวคิด Pro-poor Growth เพื่อสนับสนุนคนยากจน (Pro-Poor Tourism: PPT) ตลอดจนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวคิดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (carrying capacity) โดยใช้เกณฑ์จำนวนสูงสุดของนักท่องเที่ยว เพื่อกำหนดความเหมาะสมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวแล้ว มีการนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือเรียกอีกอย่างว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับเรื่องของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด โดยเฉพาะชุมชนที่ต้องร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมตัดสินใจ ตามศักยภาพของระบบนิเวศของตนเป็นหลัก ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความรู้และความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยไม่ละเลยองค์ประกอบเชิงวัฒนธรรม ชุมชนและสังคม

แนวคิดหนึ่งคือแนวคิด Pro-poor Growth เพื่อสนับสนุนคนยากจน (Pro-Poor Tourism: PPT) ซึ่งเป็นการช่วยให้คนจนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเน้นคนจนเป็นศูนย์กลาง เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนยากจนในเชิงบวก โดยคำนึงถึงปัจจัย 4 ประการ คือ โครงสร้าง สาธารณูปโภค พื้นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่ ประเภทของนักท่องเที่ยวเป้าหมาย ตลอดจนการฝึกอบรมทางเทคนิคและวิชาชีพ

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืนอีกทั้งเป็นการช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากความยากจนในชนบทเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนท้องถิ่นต้องอาศัยพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ เมื่อเป็นเช่นนี้ หากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถสร้างงานให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ ก็จะช่วยให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และจะช่วยลดความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ การให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม นอกจากจะเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมิได้มองว่า ทรัพยากรธรรมชาตินั้นเป็นสมบัติของนักธุรกิจที่ประกอบกิจการ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่..... ๐. 1. ๓๑. 2555.....
เลขทะเบียน..... 249812

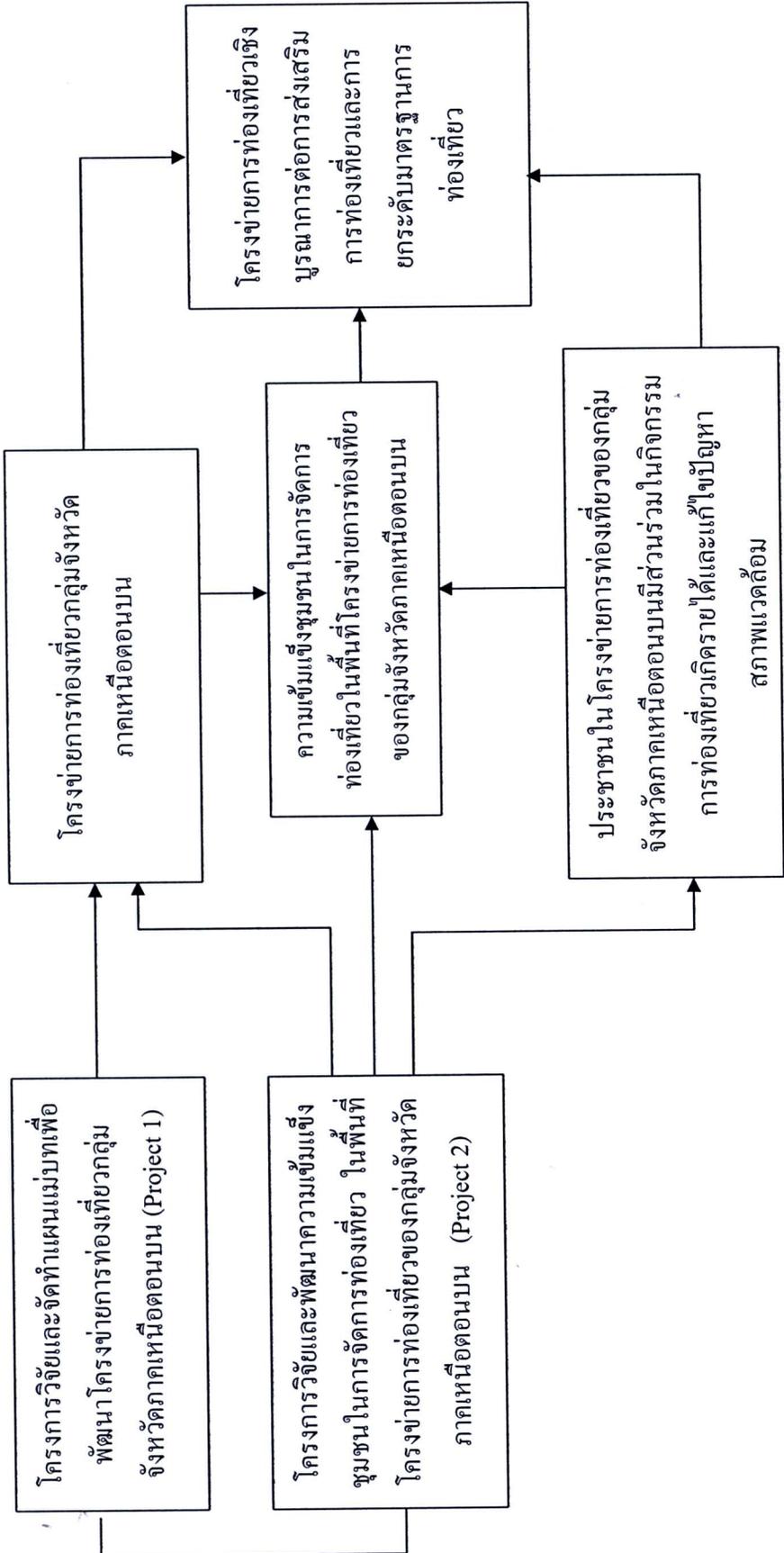
ท่องเที่ยว ที่เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียว การแบ่งปันผลประโยชน์ส่วนหนึ่งกลับสู่ท้องถิ่นด้วยการจ้างงานยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชนท้องถิ่นก็ยังได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้นอยู่ แต่แทนที่จะเป็นในรูปของการทำลาย ก็เปลี่ยนเป็นการให้นักท่องเที่ยวเข้าชมแทน ในหลายกรณีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติด้วยการให้นักท่องเที่ยวเข้าชม จะทำรายได้ให้มากกว่าการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ในรูปแบบอื่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นมีงานทำในกิจการท่องเที่ยวจะเป็นการช่วยสนับสนุนอนุรักษ์ธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านไปในตัว เช่น การแสดงพื้นบ้านหรือการขายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อเป็นรายได้เสริม ซึ่งเป็นการอนุรักษ์งานฝีมือท้องถิ่นไปในตัว

ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากรในครัวเรือน เป็นผลของการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว หรือที่เรียกว่า การกระทำระหว่างกันหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) ระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเรียกว่า อิทธิพลของการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน (demonstration effect) ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวได้เห็นหรือได้ติดต่อกับนักท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายรูปแบบ ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวอาจมีปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวทั้งในทางบวกและทางลบลักษณะใดขึ้นอยู่กับ การได้เห็นหรือการติดต่อกับนักท่องเที่ยวในกิจกรรมใด ซึ่งการได้เห็นหรือการติดต่อกับนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงและชัดเจน การพบปะหรือการติดต่อระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชนจะดำเนินไปในหลายรูปแบบและก่อให้เกิดผลกระทบที่ต่างกัน (ประกายรัตน์ สุขุมลชาติ และคณะ, 2529: 17) จากทฤษฎีการแลกเปลี่ยนที่สามารถอธิบายได้ว่า การที่คนในชุมชนยินดีและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับผลต่างระหว่างผลประโยชน์ทั้งของตนเองและชุมชนที่ได้รับเทียบกับต้นทุนการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมท่องเที่ยวในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการจัดให้มีบริการด้านการท่องเที่ยวที่หนาแน่นตลอดทั้งปี โดยเฉพาะการให้บริการด้านการท่องเที่ยวต่างชาติที่ชุมชนท้องถิ่นมักปรับสภาพแวดล้อมของตนให้เข้ากับความต้องการของนักท่องเที่ยว ทำให้ส่งผลกระทบถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรในครัวเรือน ตลอดจนการปรับตัวของครัวเรือนที่จะต้องเผชิญกับผลกระทบจากการท่องเที่ยว

จากแนวคิดกระแสทางเลือกทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม โดยในแต่ละแนวคิดจะให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสนับสนุนเชิงกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนา (ปรัชญา เวสารัชช, 2528: 3) จากการศึกษาที่

ผ่านมาได้สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ สมาชิกในชุมชนเกิดรายได้จากการท่องเที่ยว เห็นคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน (เฉลิมชัย ปัญญาดี และคณะ, 2548: 61) และในการดำเนินแผนงานวิจัยหลักและแผนงานวิจัยย่อยที่ 1-2 ได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงน่าสนใจที่จะประเมินผลการพัฒนาโดยภาพรวมของโครงการ ทั้งในแง่ของการติดตามผลการพัฒนาตามแผนแม่บทและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนและชุมชน

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าแผนงานวิจัยมีความเชื่อมโยงกัน โดยเริ่มตั้งแต่การวิจัยและพัฒนาโครงการท่องเที่ยวการพัฒนาองค์ประกอบสำคัญในโครงการ ทั้งในด้านความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาทักษะแรงงาน การส่งมอบแผนแม่บทโครงการให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะก่อให้เกิดผลในระยะยาว ทั้งในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และการยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือต่อไป

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการดำเนินโครงการตามแผนงานวิจัยจะทำให้เกิดการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวและรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นอย่างเหมาะสมสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ต่อไป โดยคาดหวังว่าโครงการวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

4.1. การดำเนินโครงการตามแผนงานวิจัยจะทำให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนให้มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เกิดพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Network of destinations) แบบเป็น Loop เพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวให้มีลักษณะหลากหลาย สอดคล้องกับธรรมชาติของนักท่องเที่ยว และสามารถตอบสนองความสนใจ ความชอบของนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ (Looping system) เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งเชิงปริมาณ ซึ่งครอบคลุมรูปแบบ กิจกรรมการท่องเที่ยวและคุณภาพในด้านมาตรฐานการให้บริการการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน

4.2. แผนแม่บทที่ได้จากการวิจัยเป็นแผนแม่บทที่ได้รับความเห็นชอบจากคนในชุมชนผ่านกระบวนการประชาพิจารณ์ โดยมีรายละเอียดในการระบุโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาตำแหน่งของโครงการหรือกิจกรรม ผู้รับผิดชอบ และงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ โดยลำดับความสำคัญก่อนหลังตามปีงบประมาณพร้อมข้อเสนอแนะในการแปลงแผนแม่บทไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับมหภาค อาทิ กระทรวงการพัฒนาการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สามารถนำแผนแม่บทการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวในกลุ่มภาคเหนือตอนบนไปใช้ในการเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้แผนแม่บทที่ได้สามารถใช้เป็นกรอบในการพัฒนาโครงข่ายและเส้นทางท่องเที่ยวทุกโครงข่าย ทั้งเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก ระบบสื่อความหมายที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และ/หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ตำแหน่ง ที่ตั้ง และสถานภาพโครงข่าย การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน และบริเวณเชื่อมโยงข้างเคียงที่ได้จากการดำเนินงานสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

4.3. ผลกระทบของโครงการในเชิงเศรษฐศาสตร์จะส่งผลให้เกิดโครงข่ายการท่องเที่ยงที่มีความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีวันหยุดที่นานขึ้น ชุมชนมีศักยภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถกำหนดเงื่อนไขและต่อรองกับองค์กรธุรกิจนำเที่ยวภายนอกชุมชน และเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการธุรกิจนำเที่ยวในชุมชนทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนำเที่ยวในชุมชนโดยตรง เช่น ผู้นำเที่ยว ไกด์ และดำเนินกิจกรรมนำเที่ยว แล้วยังเกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องเนื่อง เช่น การจำหน่ายของที่ระลึก อาหารเครื่องดื่ม และการให้บริการที่พัก ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถลดปัญหาการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองของสมาชิกในชุมชน พร้อมทั้งรองรับผู้ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาด้วย ซึ่งโดยปกติก็มีระดับความรู้ค่อนข้างดี จึงสามารถเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น ผลการดำเนินโครงการจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ทำให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนเกิดจิตสำนึก ความรัก ห่วงแหนและร่วมกันทะนุบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นให้คงสภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนในชุมชนและธุรกิจนำเที่ยวโดยทั่วไป

4.4. ผลกระทบของโครงการในเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดชุมชนที่มีศักยภาพและมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะชุมชนที่เกี่ยวข้องหรือมีกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนที่เกี่ยวข้องหรือมีกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนย่อมจะสามารถบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน สามารถส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และได้รับประโยชน์จากกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรของชุมชนอันจะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว

5. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

5.1. สำนักงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนกลุ่มที่ 1 (เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน)

5.2. สำนักงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนกลุ่มที่ 2 (เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน)

5.3. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่

5.4. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย

5.5. องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา

5.6. องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่

5.7. องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน

5.8. องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน

5.9. องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง

5.10. องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.11. องค์การปกครองส่วนตำบล (อบต.) และเทศบาลในพื้นที่โครงการฯ

5.12. ชุมชนในพื้นที่โครงการฯ